

Zomrel G. Lukács, 85-ročný starý muž, ktorý až do smrti zostal mladý sviežosťou a kritikosťou ducha. Svoju pripravovanú autobiografiu chcel nazvať *Žité myslenie*. Život, ktorý žil myslením, sa skončil, ale myslenie, ktoré oplodňovalo tento dovŕšený život, pokračuje ponad biologické hranice a žije ďalej svojou autonómnou, nikdy nezavŕšenou existenciou.

Tento dlhý život, ktorého začiatky spadajú ešte do minulého storočia, bol celým svojím vedomím a uvedomeľým priebehom zviazaný s 20. storočím, so všetkými jeho peripetiami od prvej svetovej vojny, s obrodzujúcim pôsobením Októbrovej revolúcie, s účasťou v Maďarskej republike rád, s dvoma emigráciami najprv pred bielym, potom pred hnedým terorom a napokon so všetkými zvratmi, pádmi a výškami 26 rokov od skončenia druhej svetovej vojny.

Už ako gymnazista sa Lukács dostal k Marxovi a okolo roku 1908 preštudoval Kapitál, hľadajúc sociologické základy pre svoju monografickú prácu o modernej dráme. V tom čase si Marxa všimol cez metodologické okuliare obrúsené Simmelom a Maxom Weberom. A keď začali pukať základy Rakúsko-uhorskej monarchie, opäť sa vrátil k Marxovi cez Hegla, pričom určitý zástoj tu mal aj jeho vzťah k filozofii Kierkegaardovej a Sorelovej. K tomu pristúpilo zoznámenie s dielom Rózy Luxemburgovej a vplyv duchovných vodcov ľavej opozície vnútri maďarskej sociálnodemokratickej strany. — V tejto mnohovrstvovej pôde väzia korene Lukáčsovho bohato rozkošateného ducha i života. A tento „dualizmus“ teoretických štúdií a praktickej politickej aktivity zostane určujúcim motívom, čo v krátkej autobiografickej črte konštatuje sám, odvolávajúc sa na Fausta, ktorému v hrudi prebývajú dve duše a potvrdzujú simultánnosť príkrých protikladov. Prebieha zložitý proces prechodu z buržoáznej triedy, v ktorej sa zrodil, do druhej, robotníckej, ktorú si zvo-

lil, pričom určitú pozitívnu úlohu zohralo zameranie na Hegla a etický idealizmus so všetkými romantickými, výrazne anti-kapitalistickými prvkami.

V spomenutej autobiografickej črte Lukács píše: „Zmätok nie je vždy chaos. Obsahuje tendencie, ktoré sice niekedy môžu načas umocniť vnútorné protirečenia, ale koniec koncov predsa len ženú k ich prekonaniu. Napríklad etika poháňa smerom k praxi, k činu a tým k politike. A politika ženie zasa k ekonómii, čo vedie k teoretickému prehĺbeniu a napokon teda k filozofii marxizmu... Tieto tendencie sa rozvíjajú zvyčajne len pomaly a nerovnomerne... až ruskou revolúciou sa aj mne perspektíva budúcnosti otvorila v skutočnosti samej.“

Politická prax sa pre Lukácsa začína jeho účinkovaním v Maďarskej republike rád, po nej prichádza obdobie viedenskej emigrácie, spojenej so štúdiom Leninovho diela, avšak s takým štúdiom, ktoré sa ani na chvíľu neodpútalo od revolučnej činnosti, so štúdiom čiastkových problémov marxistickej filozofie vôbec, napríklad gnozeologických problémov v súvislosti s pojmom praxe a jej kritérií, problémov dialektiky, a teda heglvskej tradície, čo v 20. rokoch bolo veľmi aktuálne, aj preto, lebo v buržoáznej filozofii sa posilnili prúdy, ktoré sa usilovali o heglvskú renesanciu. Pritom však tieto prúdy nevychádzali z Heglovho filozofického účtovania s agnosticizmom, ale sa skôr pod Diltheyho vplyvom usilovali vytvoriť teoretické spojiťvo medzi Heglovou dialektikou a moderným iracionalizmom. Iným dôležitým a v tom čase už živým problémom bol pojem odcudzenia, ktorý sa po vydaní Heideggerovej práce „Bytie a čas“ skúma prvý raz od Marxa ako ústredná otázka revolučnej kritiky kapitalizmu a ktorého historicko-teoretické i metodologické korene sa odvodzujú z Heglovej dialektiky. Vôbec problém Marx-Engels má v Lukáčsovom

duchovnom vývine rozhodujúce postavenie, a osobitne problém identického subjektu-objektu v dejinnom procese, kde prekonáva logicko-filozofickú metódu a dospieva k výrazne triednemu chápaniu tohto vzťahu. Vôbec prekonávanie, ktoré v marxistickej dialektickej metóde reprezentuje zásadnú kategóriu, patrí u Lukáča k rozhodujúcim teoretickým i praktickým životným postojom. Až do konca svojho života si uvedomoval, že v jeho dobe zápasí mohutný, svetodejinný prechod o svoj výraz. A preto v jednotlivých štádiách tohto zápasu vedel — a vedome sa o to usiloval — vždy z hľadiska neustále sa meniacej skutočnosti prekonávať aj štádiá svojho vlastného poznávacieho procesu i praktického konania, čo vyplynulo z vedeckého presvedčenia, že dialektickým marxizmom bola objavená adekvátne metóda skúmania a že ju len v zmysle jej tvorcov možno rozvíjať a prehlbovať. Jedným z dôkazov môže byť aj Lukáčsova „Ontológia spoločenského bytia“, na ktorej pracoval v posledných rokoch svojho života a ktorá má byť zvládnutím komplexu problémov, čo 30 rokov predtým začal skúmať vo svojej knihe o mladom Heglovi.

Popri čisto filozofických problémoch ďalšou oblasťou Lukáčsovho intenzívneho záujmu bola literatúra, umenie a ich teória pri rozvíjaní marxistickej estetiky a v súvislosti s tým aplikácia dialektiky na teóriu odrazu, problém naturalizmu v umení, jeho príkry protiklad k realizmu, ktorý tvorí základný estetický predpoklad v Marxovom zmysle. Vôbec prvú slávu získal

Lukács svojou *Teóriou románu* a jeho staršia práca *Duša a formy* inšpirovala T. Manna na napísanie *Smrti v Benátkach*. Prírodzene, že v krátkej nekrologickej spomienke možno spomenúť iba čo-to z myšlienkového bohatstva tohto významného a podnetného marxistického mysliteľa nášho storočia.

Ťažko si predstaviť, že jeho život sa stal minulým časom, že svojím bystrým, živým intelektom odrazu prestal formulovať stále nové a aktuálne otázky. Hodnotenie bude možné až po sprístupnení jeho zatiaľ neznámej literárnej pozostalosti, po zistení, čo ešte stačil vykonať z mnohých projektov, o ktorých v náznačku píše v jednom zo svojich posledných listov Ernstovi Blochovi „... som v šťastnejšom položení ako ty, pretože mne sa veľmi zhoršil iba sluch. Ale to pri práci ruší oveľa menej ako oslabený zrak... Pokiaľ ide o mňa, dúfam, že v nasledujúcich mesiacoch skončím“. Prolegomena k ontológii spoločenského bytia“. Či sa ešte pokúsím napísať teoretické pokračovanie... alebo intelektuálnu autobiografiu... nie je ešte isté. Bolo by pekné, keby som tak dlho zostal schopný práce...“

Nezostal. Ale hocako nedokončené je dielo, predsa je završené poslednou bodkou ľudskej existencie. A najneúprosnejší kritik — čas — osvedčí a ukáže mieru Lukáčsovho oplodňujúceho pôsobenia. Toto konštatovanie je zároveň úloha, ktorá znamená aj najčestnejšiu rozlúčku s mŕtvym.